

Tuhatvuotisen elämän tarkoitus¹

MATTI HÄYRY

Mitä jos kävisi näin? Kesken tavanomaisen terveystarkastuksen lääkäri tiedustelee yllättäen: "Ai niin, muistinko mainita, että voit nyttemmin elää ikuisesti?" Katsot häneen kysyvästi ja hän jatkaa: "Niin, no, eihän tässä varsinaisesti kuolemattomuudesta puhuta, mutta ovat keksineet sellaisen hoidon – en tiedä yksityiskohtia – joka pysäyttää ikääntymisen, siis ruumiillisen vanhenemisen. Se ei ehkä sovi kaikille, mutta sinä vaikutat sopivalta ehdokkaalta. Voisit tietenkin edelleen kuolla onnettomuuksiin tai sairauksiin, mutta ovat laskeneet, että varovasti eläen ja pienellä onnella sinun pitäisi elää tuhatkunta vuotta nykyisen korkeintaan ehkä sadan sijasta. Ja kun tekniikat kehittyvät seuraavan vuosituhannen mittaan, sitten aikanaan elämää voisi varmaan pidentää enemmänkin."

Kuinka reagoisit tähän? Ajattelisitko: "Loistavaa, nyt voin tehdä kaiken mitä olen aina halunnut: matkustaa ympäri maailman, opetella soittamaan selloa, elää täysillä." Vai olisitko epäluuloisempi ja sanoisit itsellesi: "Hetkinen, eikö tämä tarkoita tuhatta vuotta lisää liukuhihnalla?" Ehkä lisäisit vielä: "Ja kaikki pomotkin olisivat kuolemattomia, joten minä saisin olla alemman palkkaluokan apulaisopettajan sijainen ikuisesti." Vai

¹ Tutkimustyötäni ovat tukeneet Suomen Akatemia (SA 307467) sekä Maa- ja metsätalousministeriö (MMM 248774). Kiitokset rahoittajille.

olisitko taipuvaisempi miettimään asian laajempia seurausvaikutuksia, vaikkapa: ”Minkälaisesta yhteiskunnasta ja maailmasta tässä oikein puhutaan?” Kun kaikki jo olemassa olevat ja tulevat sukupolvet eläisivät yhdessä, tarvittaisiin kokonaan uudenlaisia tapoja ja lakeja säätelemään urakehitystä, perimystä, suvunjatkamista ja perhesuhteita. Vai lähtisitkö filosofisempaan suuntaan kysymällä: ”Olisiko tuo kaukaisessa tulevaisuudessa elävä ihminen edes todella *minä*?” Teoriat persoonan identiteetistä edellyttävät usein, että yksilöllä on oltava muis-toja aiemmista elämänsä vaiheista, jotta hän pysyisi samana henkilönä. Satojen vuosien kokemukset saisivat varmasti lopulta meidät unohtamaan kaikki varhaisimmat muistiku-vamme.

Käsittelen tässä kirjoituksessa kysymyksiä eliniän huomattavasta pidentämisestä sekä sen toivottavuudesta ja ei-toivottavuudesta. Ihmisten ristiriitaiset reaktiot asiaan näyttävät liittyvän kiinteästi heidän yleisempiin käsityksiinsä elämän päämäärästä ja merkityksestä, ja siksi pyrin osoittamaan, että elämän ”tarkoituksesta” on olemassa kolme omilla ehdoillaan täysin ymmärrettävää näkemystä, joista kukin tuottaa hyvin erilaisen suhtautumistavan eliniän huomattavaan pidentämiseen.²

Mitä on eliniän huomattava pidentäminen?

Miten ”eliniän huomattava pidentäminen” pitäisi määritellä tarkasteluani varten? Nähdäkseni sekä kovin konservatiivisissa että kovin radikaaleissa yrityksissä on vaaransa. Mikäli pitäydään vain jo tunnetussa, filosofiset ja eettiset kysymykset jäävät piiloon, jos taas annetaan mielikuvituksen laukata kauas tulevaisuuteen, erilaisia kysymyksiä nousee esiin liikaakin.

Tarkasteluni kohteena *ei* siis ole sellainen kohtuullinen keskimääräisen eliniän pidentäminen, johon pyritään lääketieteellä, terveydenhuollolla, turvallisuutta koskevalla lainsäädännöllä, hätäpalveluilla, elämäntapavalinnoilla, sosiaalityöllä,

² Eliniän huomattavaa pidentämistä voidaan lähestyä monilta muiltakin kannoilta – ks. esim. Häyry 2010, 195–219; 2012, 209–233; Rantanen 2012; 2013; 2014.

kansainvälisellä avulla ja yhteiskunnallisten olojen parannuksilla. Kaikilla näillä on vaikutuksensa onnettomuuksien ja sairauksien aiheuttamiin kuolemiin ja näiden kautta eliniän tilastolliseen keskiarvoon väestössä, mutta mikään niistä ei lupaa ihmisille merkittävää pidennystä siihen sadan vuoden elämään joka joillekin meistä on jo tarjolla.

Tarkasteluni kohteena *ei* myöskään ole elämän jatkaminen lisäämällä ihmisiin teknisiä lisälaitteita tai siirtämällä heidän mielensisältönsä virtuaalitodellisuuteen. Nämä voivat tarjota joillekin huomattavasti nykyistä pitemmän elämän, mutta ne herättävät myös ihmisyyttä ja identiteettiä koskevia kysymyksiä, jotka peittävät alleen pelkän pidennetyn elinajan ongelmat. Tekniset lisälaitteet ovat jo arkipäivää kuulokojeiden ja sydämen tahdistimien ansiosta, ja tulevaisuudessa erilaisten keino-tekoisten apuvälineiden asentaminen ihmisiin heidän terveytensä ja pitkäikäisyytensä kohentamiseksi näyttää hyvinkin todennäköiseltä. En kuitenkaan halua tässä miettiä, kuinka monnen osan jälkeen ihminen muuttuu koneeksi ja mitä vaikutuksia tällä on tai pitäisi olla käsityksiimme yksilön oikeuksista tai velvollisuuksista. Ja jos alun perin ”luonnollinen” mutta sittemmin kokonaan koneistettu ihmisolento on edelleen ihminen oikeuksineen ja velvollisuuksineen, koskisiko tämä myös täsmälleen samanlaisista aineksista tehtyä ”keinotekoista” yksilöä? Mielen siirtäminen tietokoneiden ja tietoverkkojen ylläpitämään virtuaalitodellisuuteen synnyttää yhtä hämmentäviä ajatusketjuja. Miten voisimme hahmottaa olemassaolomme ilman ruumista? Ja jos latauksen jälkeen ”olen” mekaaninen tiedosto tai ohjelma, onko minua yhtä monta kuin digitaalimuotoni kopioita? Tällaiset kysymykset ansaitsevat tulla käsitellyksi erikseen, mutta en puutu niihin enempää tässä.

Seuraavassa tarkoitan eliniän huomattavalla pidentämisellä sitä, että nykyistä sadan vuoden (muutamana vuosikymmenen vaihtelulla) ruumiillista ja henkistä olemassaoloamme jatketaan ainakin tuhanteen vuoteen. Kun pysymme omissa ruumiissamme, ihmisyytemme ja identiteettimme pysyvät jokseenkin koskemattomina, ja 900 prosentin lisäystä elämämme mitaan voi varmasti pitää huomattavana. On olemassa henkilöitä,

joiden mielestä tämä on mahdollista ”biomedikaaliseksi gerontologiaksi” nimetyn kiistellyn tieteenalan avulla. Oppialan kannattajat väittävät, että ensimmäinen tuhatvuotiaaksi elävä ihminen on itse asiassa jo syntynyt.

Yksi biomedikaalisen gerontologian näkyvimmistä puolestapuhujista on Aubrey de Grey. Tämä Cambridgessa toimiva tieteilijä uskoo tunnustaneensa seitsemän tappavaa prosessia, joiden lyöminen on edellytyksenä ikääntymisen pysäyttämiseksi ja parantamiseksi ja ihmisten elämiselle niin pitkään kuin heidän ulkoiset olosuhteensa sallivat.³ SENS-ohjelmassaan (*Strategies for Engineered Negligible Senescence*, suomeksi ”muuntelemalla aikaansaadun merkityksettömän ikääntymisen strategiat”) de Grey luettelee ongelmat ja niiden ratkaisut seuraavasti.⁴ Vanhenemiseen tällä hetkellä liittyvä solujen tuhoutuminen voidaan voittaa liikunnalla, kasvuhormoneilla ja kantasoluhoidoilla. Syöpää aiheuttavat soluytimen mutaatiot ja epimutaatiot voidaan hallita soluja korvaamalla, toisin sanoen vaihtamalla säännöllisesti kaikki solumme. Mitokondriaaliset mutaatiot saadaan hallintaan geenihoidoilla, kunhan nämä ovat kehittyneet riittävästi. Vahingolliset solut, joita elimistömme yrittää turhaan poistaa, saadaan kuolemaan ja poistumaan ruumiistamme säätelämällä immuunijärjestelmämme toimintaa. Kudosten jäykistyminen voidaan parantaa tuottamalla korjausmolekyylejä ja istuttamalla niitä sopiviin paikkoihin elimistösämme. Solujen ulkopuolinen jäteainese poistuu uusilla rokotteilla, jotka tarjoavat paremman immuunivasteen niille. Solujen sisäpuolinen jäte ja sen tappava kerääntyminen ihmisruumiiseen voidaan haastaa löytämällä entsyymejä rikkomaan niitä.

Onko de Grey'n visio ikääntymistä vastaan toteutettavissa? Asiasta on monensuuntaisia mielipiteitä,⁵ mutta siitä vallitseva

³ de Grey 1999; de Grey & Rae 2007; de Grey 2007; vrt. Häyry 2007.

⁴ Nämä on selitetty maallikolle ymmärrettävällä tavalla sivustolla: www.sens.org/index.php?pagename=mj_sens_repairing. Yksityiskohtaisempi selvitys löytyy teoksesta de Gray & Rae 2007.

⁵ de Grayn ajatusten herättämästä kiistasta ks. esim. www.technologyreview.com/sens/.

tieteellinen erimielisyys ei haittaa tätä tarkasteluani – jonka päämäärä on arvioida periaatteiden tasolla elämän pidentämisen toivottavuutta tai epätoivottavuutta. Kysymykseni onkin: Jos jotain de Greyn ehdottaman tapaista saadaan aikaan tulevaisuudessa, pitäisikö sitä tervehtiä ilolla vai pitäisikö se tuomita; ja millä perusteilla?

Onko eliniän huomattava pidentäminen toivottavaa vai ei?

Pidennetyn elämän puolustajat – olen tukeutunut lähinnä John Harrisin ja Jonathan Gloverin käsityksiin – rakentavat perustelunsa kahden yksinkertaisen ajatuksen varaan. Ensinnäkin hyviä asioita on parempi saada enemmän kuin vähemmän. Toiseksi sen, joka haluaa päämääriä, pitäisi myös haluta keinoja päämäärän saavuttamiseksi.⁶ Perustelu alkaa toteamalla, että elämä, niin kuin me sen tunnemme, on hyvää ja että hengissä pysyminen on välttämätöntä sen jatkuvalle kokemiselle. Kuolleet eivät nauti inhimillisen olemassaolon eduista. Siksi lähes kukaan ei halua kuolla juuri nyt ja siksi ihmishenkien pelastaminen on lähes aina toivottavaa. Yksilöt voivat hyväksyä abstraktin ajatuksen kuolemisen jostakin kaukaisemmassa tulevaisuudessa, mutta konkreettisissa tilanteissa, jotka vaativat välitöntä päätöksiä, he haluavat erittäin harvoin kieltäytyä pelastustoimista tai kiireellisistä hoidoista. Mutta henkien pelastaminen ja elämän pidentäminen, perustelu jatkuu, kulkevat käsi kädessä. Pelastettu yksilö saa elää vielä huomennakin. Samoin yksilö, jonka elämää on pidennetty, saa elää vielä huomennakin – laskettuna siitä päivästä, jolloin hän olisi muuten kuollut. Tämä tapahtuu määrittelemättömässä tulevaisuudessa, mutta ei ole mitään syytä olettaa, että yksilö tervehtisi silloin kuolemaa sen suuremmalla ilolla kuin nytkään. Eliniän pidentäminen on samalla ihmishengen pelastamista, ja sitä tulisi pitää yhtä suurena arvossa kuin ambulanssipalveluita ja ensiapuaseilla annettavaa hoitoa.

⁶ Harris 2003; 2007.

Pidennetyn elämän vastustajat – tässä lähteitani ovat Leon Kass ja Michael Sandel – voivat olla sen kannattajien kanssa yhtä mieltä siitä, että elämä, niin kuin me sen tunnemme, on hyvää. Mutta he määrittelevät hyvyyden omalla tavallaan ja väittävät, että sosiaalinen jatkuvuus ennemmin kuin biologinen eloonjäänti on avain ihmisarvoiseen olemassaoloon.⁷ Ihmiset tarvitsevat kukoistaakseen yhteisöjä, perinteitä ja kulttuureja, ja yhteisöt, perinteet ja kulttuurit puolestaan tarvitsevat rakenteellista vakautta ja historiallista liikettä säilyttääkseen elinvoimansa. Vaadittu jatkuvuus edellyttää ehdottomasti sitä, että nykyiset sukupolvet välittävät tapansa ja roolinsa seuraajilleen. Jos yksilöt elävät paljon pidempään kuin nyt, he eivät enää välitä asemiaan yhteiskunnassa ja yhteisössä lapsilleen, ja tämä murtaa perinteiden ketjun. Eliniän huomattava pidentäminen on epätoivottavaa, koska se johtaisi ihmisyyden, niin kuin me se tunnemme, katoamiseen.

Mutta mitä väliä ihmisyyden, *niin kuin me sen tunnemme*, katoamisella olisi? Tämä on pidemmän eliniän puolustajien välitön reaktio sen vastustajien haasteeseen.⁸ On kyllä totta, he myöntävät, että teknologian edistysaskeleet ja ihmisfysiikan muuttuminen tekevät vähitellen nykyisistä perinteistämme ja elämäntavoistamme historiaa. Mutta tilalle tulee uusia perinteitä, ja ihmiset voivat luoda itselleen uudenlaisen, ehkä ”post-humaanin”, identiteetin. Useimmat nykyihmiset ajattelevat, että meidän elämämmme on parempaa kuin kaukaisten esivanhempiemme, koska meillä, toisin kuin heillä, on vapautta, demokratiaa, hammastahnaa ja juoksevaa vettä. Kun näin on, onko mitään syytä uskoa, ettei posthumaani jälkikasvumme pitäisi omaa elämäänsä nykyistä parempana? Edistyksen jarruttaminen näyttää tämän päättelyketjun valossa ennemmin irrationaaliselta pelokkuudelta kuin järkevältä varovaisuudelta.⁹

⁷ Kass 2002, 257–274; Sandel 2007.

⁸ Harris 2003; 2007.

⁹ Bostrom & Ord 2002.

Mikä sitten on eliniän pidentämisen todellinen päämäärä? Kun ihmiset yrittävät jatkaa olemassaoloaan yhä kauemmas tulevaisuuteen, lopullinen tavoite näyttäisi olevan kuolemattomuus. Mutta varovaisuuden puolustajat toteavat tähän, että ajatusta ikuisesta elämästä ei voi palauttaa biologiseen pitkäikäisyyteen.¹⁰ Pyrkimys kuolemattomuuteen on, he sanovat, viime kädessä pyrkimystä transsendenssiin, yritys kurottaa yli sen mikä on tässä ja nyt. Tällaisen etsinnän kohteiksi on nimetty muiden muassa täydellinen rakkaus, lopullinen viisaus ja henkinen eheys. Mitään näistä ei kuitenkaan saavuteta vain elämällä pidempään. Siksi biomedikaalisen gerontologian vastustajat ovat sitä mieltä, että paras (maallinen) tapa ylittää omat rajamme ja ulottaa vaikutuksemme tulevaisuuteen on, proosalisesti, lisääntyminen. Lasten hankinta pitää geneettisen perimämme elossa pitkään oman poismenomme jälkeen, ja lasten kasvatusta kunnioittamaan tapojamme edistää perinteidemme ja kulttuurimme jatkuvuutta ja eloonjääntiä. Eliniän huomattava pidentäminen biologisessa mielessä voi vain häiritä elämäntapaamme kuuluvien roolien ja tehtävien luonnollista siirtymistä sukupolvelta toiselle.

Kiista eliniän huomattavasta pidentämisestä on jatkunut sen puolustajien ja vastustajien välillä moniin suuntiin, ja perustellut ovat keskustelun jatkuessa käyneet yhä monimutkaisemmiksi. Siirryn kuitenkin nyt tämän vuoropuhelun tarkastelusta toiseen keskeiseen aiheeseen, nimittäin niihin näkemyksiin elämän jatkuvuudesta ja sen tarkoituksesta,¹¹ joille kiistakumppanit perustavat kantansa.

¹⁰ Kass 2002; Sandel 2007.

¹¹ "Elämän tarkoitus" on tietenkin, ainakin analyttisen filosofian kannalta, asia, jota filosofit pohtivat vain Woody Allenin varhaisemmissa elokuvissa, ja tässä on kysymys toisiinsa linkittyneistä puheenvuoroista, joista toiset keskittyvät arvoihin ja toiset normeihin. Pidän kuitenkin tarkoituspuheen esillä, koska ne bioetikot, joiden kannoille rakennan kuvaukseni, ovat keskinäisellä kiistelyllään ikään kuin ylit-

Kaksi näkemystä ihmiselämän jatkuvuudesta

Huomattavasta eliniän pidentämisestä puhutaan tavallisesti uusien lääketieteellisten teknologioiden yhteydessä, ja erimielisyydet johtuvat osittain siitä, että keskustelun osanottajilla on omat käsityksensä tieteen ja teknologian hyödyistä ja haitoista ylipäättään. Mutta lähempi tarkastelu paljastaa vielä syvemmän vastakkainasettelun näkemyksissä ihmiselämän olemuksesta tai merkityksestä. Yksi oppineiden joukko väittää, että hyvän toiminnan tarkoituksena on antaa yksilöille mahdollisuus jatkaa fyysistä olemassaoloaan niin pitkään kuin he pitävät sitä jatkamisen arvoisena. Toinen joukko edustaa vaihtoehtoista ja vastakkaista kantaa, jonka mukaan keskeisintä olemassaolollemme on antaa yksilöille mahdollisuus elää hyvää elämää yhteisössä, jonka elämäntapa on säilyttämisen ja uusille sukupolville siirtämisen arvoinen. Vakiintuneiden termien puutteessa ensimmäistä kantaa voidaan nimittää ”enemmän on parempaa”- ja toista ”perinteinen on parempaa”-näkemykseksi.

”Enemmän on parempaa”-ajattelun edustajat eivät usko, että elämän tarkoitus voisi löytyä Jumalasta tai luonnosta niin kuin monet uskonnolliset ja perinteiset koulukunnat opettavat.¹² Heidän mielestään se voidaan löytää velvollisuudestamme luoda elämisen arvoisia elämiä ja kunnioittaa ihmisten toivetta jatkaa näitä niin pitkään kuin haluavat. Lisääntymistä koskevassa päätöksenteossa tästä seuraa muun muassa, että geneettisillä ja muilla raskaudenaikaisilla testeillä tulisi varmistaa tulevien lasten kohtuullinen terveys ja vapaus tarpeettomasta kivusta tai kärsimyksestä. Mikäli tulossa olisi aidosti kurja elämä, raskaus pitäisi keskeyttää, kun taas lievempi kärsimys voidaan sallia, elleivät vanhemmat voi tai halua yrittää vielä paremmilla mahdollisuuksilla varustetun jälkikasvun hankintaa.

täneet tämän rajan ja siirtäneet riidan jonkinlaiselle yhteiselle, ”elämän tarkoituksen”, alueelleen. (Asiaan kiinnitti huomiota anonyymi arvioitsijani, jolle kiitos.)

¹² Tämä näkemys on kuvattu yksityiskohtaisemmin kirjoissa Häyry 2010, 24–51; 2012, 35–63. Sen edustajia ja malliteoksia ovat Glover 1977; Harris 1985; Glover 2006; Harris 2007.

Kun ihmiset ovat jo syntyneet ja haluavat jatkaa olemassaoloon, heidän henkensä pelastamatta jättäminen on väärin – itse asiassa yhtä väärin kuin heidän harkittu tappamisensa. Tämä koskee kaikkia yksilöitä riippumatta heidän henkilökohtaisista piirteistään ja ominaisuuksistaan, ikä mukaan lukien, joten velvollisuus vanhempien ihmisten hengen pelastamiseen tai elämän pidentämiseen on yhtä ehdoton kuin nuorempienkin. Elämämme tarkoitus¹³ on siis tuottaa maailmaan kaikki mahdolliset elämisen arvoiset elämät sekä jatkaa niitä ja pitää ne elämisen arvoisina niin kauan kuin voimme.

”Perinteinen on parempaa”-koulukunnan kannattajat eivät usko, että elämän tarkoitus löytyy sen pidentämisestä. Sosiaalisempaan ihmisyyden määritelmään tukeutuen he järjeilevät, että olemassaolomme tavoite on elää hyvää elämää yhteisössä ja perinteessä, jotka antavat sille moraalisen ryhdin.¹⁴ Uskonnollinen ajattelu on usein osa sitä struktuuria joka määrittelee olemisemme, ja niin ovat myös käyttäytymismallit, tavat ja jaetut käsitykset perheestä ja sen vuorovaikutuksesta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Lisääntymislääketieteessä ja yleisemminkin terveydenhuollossa sitoutuminen vallitseviin tai historiallisiin tapoihin johtaa usein teknologian vastustukseen ja uutuuksien kuten geenitestien, jälkikasvun valikoinnin, kantasolututkimuksen, geenihoidon ja biomedikaalisen gerontologian hylkäämiseen. Eliniän huomattavaa pidentämistä pidetään pahana asiana, koska yhteisöt eivät voi säilyttää moraalisten perinteidensä elinvoimaa, elleivät uudet yksilöt astu aika ajoin niiden edellyttämiin rooleihin. Nuoruudessa, keski-iässä ja vanhuudessa, niihin liittyvine yhteisöllisine odotuksineen, on arvonsa, ja ihmisten elämä saa hahmon siitä, että he kypsyvät lapsista vanhemmiksi ja isovanhemmiksi ja tekevät sitten tilaa uusille sukupolville. Olemassaolomme liikkeellä pitävä voima on saada lapsia, opettaa heille ne arvot, jotka omat vanhempamme

¹³ Tässä ”tavoite” tai ”päämäärä”.

¹⁴ Kass 2002; Sandel 2007.

opettivat meille, ja aikanaan kuolla ja antaa heidän omaksua ne roolit, joita me nyt pidämme hallussamme.¹⁵

Vaikka nämä kaksi näkemystä eroavat toisistaan, ne korostavat kuitenkin molemmat yksiselitteisesti ihmiselämän jatkumista yli niiden rajojen, jotka biologia on ainakin toistaiseksi meille asettanut. Kun ”enemmän on parempaa”, paino on persoonilla yksilöinä, heidän subjektiivisesti koetulla hyvinvoinnillaan ja heidän fyysisen ja psyykkisen elämänsä aktiivisella jatkamisella. Teknologian avulla hankittua kuolemattomuutta ei pidetä vain sallittuna vaan myös tieteelliselle kehitykselle nimenomaan asetettuna tavoitteena. Kun taas ”perinteinen on parempaa”, keskitytään persooniin kollektiivien jäsenenä, heidän elämänsä objektiiviseen arvoon sekä sellaisten elementtien säilyttämiseen ja kunnioittamiseen, jotka ulkoiset voimat (luonto) ja aiemmat sukupolvet (perinne) määrittävät meille. Eliniän pidentäminen teknologisin keinoin tuomitaan ja ”annettua” (biologista) kuolevaisuuttamme pidetään arvossa, mutta niin myös ”annettua” (yhteisöllistä tai henkistä) kuolemattomuuttamme.

Epikuroalaisuus mahdollisena vaihtoehtona

Erimielisyyksistään huolimatta sekä ”enemmän on parempaa”-että ”perinteinen on parempaa”-ideologioiden puolestapuhujat haluavat kurottaa yli sen noin sadan vuoden elinkaaren, joka meille muuntelemattomina biologisina olioina on pisimmillään tarjolla. Ensin mainittu ryhmä haluaa sitä yksilöllisesti, ruumiillisesti ja konkreettisesti, viimeksi mainittu kollektiivisesti, henkisesti ja symbolisesti, mutta silti kumpikin haluaa sitä. Voisiko löytyä jokin sellainen vaihtoehtoinen näkemys, jonka mukaan se, mitä meillä on tässä ja nyt, olisi sellaisenaan riittävää? Tällainen kanta voisi haastaa hahmottamani keskustelun käsitteellisen perustan ja avata uria uudenlaisille tarkasteluille.¹⁶

¹⁵ Tässä puhutaan ihmiselämän merkityksestä tai oikeasta sisällöstä.

¹⁶ Seuraavassa esitän vain yhden mahdollisen mallin, jonka juuret

Vilkaisu filosofian historiaan osoittaa, että Epikuros (341–270), epikurolaisuus ja näihin liittyvät ajatukset hyvästä elämästä voisivat tarjota kiinnostavia näkökulmia.¹⁷ Epikuros piti mielihyvää ja tuskan välttämistä ainoina itsessään tavoiteltavina asioina. Tämä hedonistinen oppi myöntää tietenkin, että muutkin asiat kuten terveys, maineikkaus ja hyveellisyys voivat olla tavoittelemisen arvoisia, mutta vain välineinä tuskan välttämiseen ja mielihyvän saavuttamiseen, ei niiden itsensä takia. Epikurolaisten mielestä paras tapa päästä haluttuihin päämääriin ei suinkaan ole mielihyvän kokemusten aktiivinen etsintä (koska se johtaa vääjäämättä pettymyksiin ja kohmeloon) vaan hiljainen elämä, pienistä asioista iloitseminen ja ystävyys-suhteiden vaaliminen. Näiden valintojen ja maailman asioista vetäytymisen tuotos on ”ataraksia” eli mielenrauha tai vapautuminen huolista. Epikuros totesi, että mielenrauhan saavuttamisen estävät usein pelot, erityisesti jumalien ja kuoleman pelko. Hän uskoi kuitenkin, että nämä voidaan saada haihtumaan ymmärtämällä oikean filosofian valossa, kuinka maailma toimii.¹⁸

Epikurolainen maailmankuva on atomistinen, joka tarkoittaa, että sen mukaan kaikki olemassa oleva – myös jumalalliset

ovat syvällä filosofian historiassa. Kuten anonyymi arvioitsijani oikein huomautti, vaihtoehtoja voisi etsiä myös nykykirjallisuudesta, jossa mm. Guy Fletcher, Ben Bradley, Thomas Hurka, David Welleman, Dale Dorsey, Jennifer Hawkins ja Connie Cosati ovat tuoneet esiin kiinnostavia ajatuksia hyvinvoinnin ja sen elämänkaariominaisuuksien ulottuvuuksista. Keskityn kuitenkin historialliseen malliin, koska pidän sitä yksinkertaisuudessaan viehättävänä.

¹⁷ Epikuroksesta ja epikurolaisuudesta ks. esim. Warren 2004.

¹⁸ Seuraavassa esitettyä epikurolaisen fysiikan ja metafysiikan kat-
sausta ei ole tarkoitettu otettavaksi vakavasti ”ainoana oikeana seli-
tyksenä” siitä, millainen maailma on. Esitän sen kuitenkin kritiikittä
siksi, että nähdäkseni kaikki etiikan perustaksi esitetyt maailmanku-
vat nojautuvat lopulta sellaisiin arvo- ja näkemysvalintoihin, joita ei
voida universaalisti ja kategorisesti perustella. Tästä huomiosta tar-
kemmin ks. Häyry 2010; 2012.

olennot ja ihmismielet – koostuvat pienistä ainehiukkasista. Jumalia ei kannata pelätä, koska he ovat vain kuolemattomia aineellisia olioita, jotka elävät onnellisina omissa sfääreissään ajattelematta ihmisiä tai pitämättä heihin yhteyttä. He eivät lainkaan muistuta ihmisten asioihin alinomaa sekaantuvia ja nyt tai kuoleman jälkeen piinaavia olympolaisia jumalia. Epikuros ajatteli, että tämän ymmärtäminen saa kenet tahansa hylkäämään jumalien rangaistusta koskevat pelkonsa. Vaikka antiikin metafysiikka ei ehkä tee nykyihmisiin suurta vaikutusta, maalliset filosofisen etiikan teoriat jakavat atomistien perusoletuksen: vaikka jumalia olisi olemassa, meidän ei pitäisi antaa heidän vaikuttaa päätöksentekoomme.

Mitä tulee tuonpuoleisiin sanktioihin, atomistit ovat vielä vahvemmillä. Mieleemme hajautuvat ruumiimme mukana, kun kuolemme, eikä sen paremmin psyykkinen kuin fyysinenkään kokeminen ole sen jälkeen mahdollista. Meidän ei tulisi olla huolissamme siitä, että joskus tulevaisuudessa olemme kuolleita, koska niin kauan kuin me olemme, kuolemaa ei meille ole, ja kun kuolema on kohdannut meidät, meitä ei enää ole. Kuolemissa ei myöskään pitäisi pelottaa meitä, koska etukäteen emme tiedä siitä mitään ja koska kun se on tapahtunut, ei ole ketään muistamassa sitä. Ja sen murehtiminen, ettemme ole elossa sen ikuisuuden aikana joka seuraa kuolemaamme, vertautuu sen murehtimiseen, ettemme ole olleet elossa sen ikuisuuden aikana joka edelsi syntymäämme – eikä ainakaan jälkimmäisestä kovin moni ole huolissaan.

Epikurolaisen ajattelun yksi ongelma on, että se voi olla liian abstraktia vakuuttaakseen toista mieltä olevia voimastaan. Vaikka hyväksyttäisiin sellaiset sofismit kuin ”kun me olemme, kuolemaa ei ole” miksi kuolema ja kuoleminen *eivät* ahdistaisi meitä? Miksi *emme* haluaisi olla elossa huomenna ja huomista seuraavina päivinä ja toivoisi kiihkeästi, ettei kuoleman väliintulo estä sitä?

Niin, miksi? Epikurolaiset voisivat puolustaa rohkeaa väitettään ainakin kolmella osittain toisiinsa liittyvällä tavalla (esitän haasteita näille kirjoituksen loppuluvussa). Ensinnäkin he voi-

sivat sanoa, että elämän rajahyöty sen eläjälle on ajan myötä laskeva. "Laskeva rajahyöty" tarkoittaa sitä, että mitä useampia yksiköitä alun perin hyvää asiaa saamme, sitä vähemmän saamme etua tai iloa viimeisestä saamastamme yksiköstä. Yksi lasillinen vettä voi pelastaa janosta kärsivän, kolmas lasi on todennäköisesti turha ja sadas melko varmasti tappava. Saman logiikan mukaan inhimillinen olemassaolo voi olla aikansa hyvää, sitten siedettävää ja lopulta liian työlästä kestäväksi. Syynä arvon laskuun voi olla kyllästyminen, tuskallisten miustojen kertyminen tai vain yleinen mielen ylikuormittuminen. Toiseksi epikurolaiset voisivat väittää, että kun olemme löytäneet ataraksian, olemme saavuttaneet elämämme päämäärän eikä siihen ole enää mitään lisättävää. Kuoleminen onnellisena tänään ja kuoleminen onnellisesti huomenna eivät eroa olennaisesti toisistaan. Kolmanneksi, koska kuolema on joka tapauksessa väistämätön kohtalomme, asian ajattelemisen ei voi aiheuttaa muuta kuin turhaa tuskaa ja ahdistusta. Vaikka vanheneminen ei tappaisi meitä, sairaudet ja onnettomuudet tavoittavat meidät kyllä ajallaan. Vaikka eläisimme miljardeja vuosia (ja säilyisimme hengissä auringon kylmetessä) olemassaolomme loppuisi silti viimeistään tunnetun maailmankaikkeuden luhistuessa. Kun tämä pidetään mielessä, hedonistisesti ajatellen ei kuolemaa kannata miettiä ainakaan niin paljon, että sitä ryhtyisi pelkäämään.¹⁹

¹⁹ Anonyymi arvioitsijani piti tätä outona argumenttina (jota se toki onkin, mutta ehkä vähän eri tavalla kuin hän asian käsitti). Hänen mukaansa: "Siitä, että jotain tulee tapahtumaan, ei yksinkertaisesti seuraa, etteikö asiaa voisi järkevästi murehtia ja olla kenties hyvä tai oikeinkin lykätä mahdollisimman kauas." Oma logiikkani oli seuraava. Jos epikurolaisena hedonistina pyrin välttämään kärsimystä elämässäni (kuinka kauan se jatkuukaan) ja jos kuolemasta murehtiminen toisi kärsimystä, minulla ei ole *hedonistista* perustetta murehtia kuolemastani, vaan päinvastoin olla murehtimatta. Muunlaisilla järkevillä ihmisillä voi toki olla omat perusteensa olla toista mieltä.

Kritiikkiä ja johtopäätöksiä

Muiden edellä esitettyjen näkemysten kannattajat eivät, ymmärrettävistä syistä, jaa epikurolaisten johtopäätöksiä. ”Enemmän on parempaa”-ihmiset voivat huomauttaa, miten erilaisia subjektiiviset kokemukset, ja niiden myötä käsitykset elämän arvosta, ovat. Jotkut pitävät elämänsä laatua alhaisena – ja he saavatkin eliniän pidentäjien puolesta kirjautua ulos maailmasta, milloin haluavat.²⁰ Mutta toisten elämän rajahyöty voi olla vakaa tai jopa kasvava – ja heillä pitäisi olla oikeus jatkaa elossa olemistaan. Monet kokemukset paranevat, kun niihin tottuu, ja ehkä elämää pitäisi harjoitella muutama vuosisata ennen kuin sen täyden arvon ymmärtää. Mitä taas tulee kuolemiseen onnellisena tänään tai huomenna, enemmistö ihmisistä näyttää vakaasti pitävän huomista parempana vaihtoehtona. Glover esittää, kommenttina ikuisen elämän väitettyyn tylsyyteen, kannasta mainion yhteenvedon: ”Oikeiden ihmisten seurassa tunnustelisin mielelläni tilannetta muutaman vuosimiljoonan ja katsoisin sitten miltä tuntuu.”²¹

”Perinteinen on parempaa”-ajattelun puolustajat eivät ole yhtään innostuneempia epikurolaisista ajatuksista, mutta heidän syynsä tähän ovat erilaiset. Hedonismi liitetään tavallisesti välittömään aistinautintoon ja sellaisten arvojen hylkäämiseen, joiden tavoittelu edellyttäisi ponnistuksia tai itsehillintää. Assosiaatio on useimpien epikurolaisten suhteen virheellinen, mutta jopa heidän suosittlemansa kohtuullisen tyytyväisyyden etsintä nähdään usein yrityksenä päästä elämästä liian helpolla. Perinteen lipunkantajat voivat väittää, että asioiden tekeminen totunnaisilla tavoilla silloinkin (tai ehkä erityisesti juuri silloin), kun se tuottaa tuskaa ja hämmennystä, lisää ihmiselämään enemmän arvokkuutta kuin epikurolaisen ataraksian viileä laskelmointi ja hiljainen rauha. He voivat myös väittää, että Jumalan ja kuoleman pelko luovat perustan inhimilliselle olemassaololle. Haavoittuvuuden ja merkityksettömyyden herättämä

²⁰ Sekä Glover että Harris ovat läpi uransa olleet vakaita tahdonalaisen eutanasian puolustajia.

²¹ Glover 1977, 57.

ahdistus pakottaa meidät etsimään turvaa yhteisöistä ja niiden järjestäytyneistä tavoista ja tottumuksista. Vakavuuden ja vastuuntunnon osa elämässä unohtuu, mikäli omaksutaan asenteeksi ”elä niin kuin haluat ja kuole kun tahdot”.

Yhtä kaikki, olen artikkelissa esittänyt kolme näkemystä ihmiselämän huomattavasta pidentämisestä ja sen mahdollisesta tarkoituksesta. Ensimmäisen (”enemmän on parempaa”) käsityksen mukaan elämä on kokemusten ketju. Kun kokemukset ovat hyviä, elämä on hyvää ja sitä on syytä jatkaa. Eliniän huomattava pidentäminen esimerkiksi biomedikaalisen gerontologian menetelmin lisää arvoa maailmaan lisäämällä yksilöiden mahdollisuutta nauttia hyvistä kokemuksista. Toisen (”perinteinen on parempaa”) kannan mukaan elämä on tarina, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Yhteisöt ja niiden perinteet tekevät tarinan mahdolliseksi määrittelemällä roolit, joissa ihminen toimii matkansa eri vaiheissa. Eliniän huomattava pidentäminen voisi vain hämmentää tätä järjestelyä ja kyseenalaistaa ihmisyyden moraalisen perustan. Kolmannen ajattelutavan mukaan elämä on kokemusten ketju, josta voi mielenrauhaa onnistuneesti etsimällä luoda parhaan tarinan. Jatkuvuus sekä yksilöllisessä että kollektiivisessa muodossaan on yliarvostettua.

On vielä korostettava, että kolmas, epikurolainen, malli ei ole kumulatiivinen tai aggregatiivinen, niin kuin ensimmäinen malli on.²² ”Enemmän on parempaa”-mallin kannalta on luonnollista kysyä: ”Jos olen löytänyt tänään mielenrauhani ja se on hyvä olotila, miksei olisi parempi, että eläisin ja kokisin vielä monta muuta samanlaista päivää tulevaisuudessa?” Paras mieleeni tuleva vastaus tähän kysymykseen (enkä odota sen vakuuttavan kaikkia) on seuraava. Voi olla niin, että koko elämäni ajan huolellisesti rakentamani ja tänään toteutunut mielenrauhani on ohimenevää, enkä pysty enää koskaan löytämään sitä uudelleen. Jos näin on, menettäisin, jättämällä kuolematta, ainoan mahdollisuuteni hyvään elämään, ainakin siinä mielessä, että elämäni loppuisi, kun se on parhaimmillaan. Mikäli olen

²² Tämä kysymys herää aina, kun esitän kirjoituksen ajatuksia yleisön edessä.

pitänyt huolta siitä, että jälkeeni ei jää perhettä, lapsia tai keskeneräisiä julkisia hankkeita (joista kaikista Epikuros varoitti), miksi haluaisin vaarantaa saavuttamani ataraksian tilan?

Hahmottelemani epikurolainen malli ei johda mihinkään ennalta määrättyyn arvioon eliniän huomattavasta pidentämisestä. Sitä ei ole mitään erityistä syytä kieltää tai rajoittaa, koska jatketun elämän mahdollisuus ei välttämättä estä ihmisiä löytämästä mielenrauhaansa. Teknologian kehittämiseenkään ei silti ole erityistä syytä, koska rauha ja tyyneys, jos ne ylipäättään voidaan saavuttaa, voidaan varmasti saavuttaa yhtä hyvin vuosikymmenien kuin vuosisatojenkin aikana.

Aalto-yliopisto

Kirjallisuus

- Bostrom, Nick & Ord, Toby (2002) "The reversal test: Eliminating status quo bias in applied ethics". *Ethics* 116, 656–679.
- de Grey, Aubrey (1999) *The Mitochondrial Free Radical Theory of Aging*. Austin: R. G. Landes Company.
- de Grey, Aubrey (2007) "Life span extension research and public debate: societal considerations". *Studies in Ethics, Law, and Technology* 1 (1). <http://www.sens.org/files/pdf/ENHANCE-PP.pdf>
- de Grey, Aubrey & Rae, Michael (2007) *Ending Aging: The Rejuvenation Breakthroughs that Could Reverse Human Aging in Our Lifetime*. New York: St Martin's Press.
- Glover, Jonathan (1977) *Causing Death and Saving Lives*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Glover, Jonathan (2006) *Choosing Children: The Ethical Dilemmas of Genetic Intervention*. Oxford: Clarendon Press.
- Harris, John (1985) *The Value of Life: An Introduction to Medical Ethics*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.
- Harris, John (2003) "Intimations of immortality: The ethics and justice of life-extending therapies". Teoksessa *Current Legal Problems* 2002. Toim. M.D.A. Freeman. Oxford: Oxford University Press, 65–95.
- Harris, John (2007) *Enhancing Evolution: The Ethical Case for Making Better People*. Princeton: Princeton University Press.

- Häyry, Matti (2007) "Generous funding for interventive aging research now?" *Studies in Ethics, Law, and Technology* 1 (2007). https://www.researchgate.net/publication/40823410_Generous_Funding_for_Interventive_Aging_Research_Now
- Häyry, Matti (2010) *Rationality and the Genetic Challenge: Making People Better?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Häyry, Matti (2012) *Ihminen 2.0: Geneettisen valikoinnin ja parantelun eettiset kysymykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kass, Leon (2002) *Life, Liberty and the Defense of Dignity: The Challenge for Bioethics*. San Francisco: Encounter Books.
- Rantanen, Rosa (2012) "Considerable life extension and the deprivation view". *Thanatos* 12. https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2012/12/rantanen_considerable-life-extension-and-the-deprivation-view.pdf
- Rantanen, Rosa (2013) "Onko eliniän huomattava pidentäminen ihmisen parantelua?" *Ajatus* 70, 167–186.
- Rantanen, Rosa (2014) "Is considerable life extension an enhancement?" *Global Bioethics* 25, 103–113.
- Sandel, Michael (2007) *The Case against Perfection: Ethics in the Age of Genetic Engineering*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Warren, James (2004) *Facing Death: Epicurus and His Critics*. Oxford: Clarendon Press.

